

Необходимост от социални услуги за стари хора

Живка Военкинова

Abstract: The statistics in this moment show that Republic of Bulgaria is with aging population: The report of the Department of Social and Economic Affairs of the United Nations shows that we are in fifth place after Japan, Italy, Germany and Sweden. Aging is a problem that must be resolved promptly and in favor of population aging.

Key words: old people, aging, social services, social policy, students.

ВЪВЕДЕНИЕ

Статистическите данни в настоящият момент показват, че Република България е със застаряващо население. Докладът на катедрата по социални и икономически въпроси към ООН /Организация на обединените нации/, сочи, че сме на пето място след Япония, Италия, Германия и Швеция. Застаряването е проблем, който трябва да се реши своевременно и в полза на населението, което остарява. Това поставя редица предизвикателства, пред които са изправени правителствата на различните държави с подобен проблем.

ИЗЛОЖЕНИЕ

С проблемите на старите хора се занимават специалисти като: Н. Александрова, Ст. Визев, П. Петров, Пл. Иванов, Г. Фьодоров, Л. Россет, К. Рошак и др.

Пл. Иванов [3, с. 8- 9] посочва, че старите хора имат трудности от материален и психологически характер. Според него социалната работа с възрастните хора трябва да има социокултурна и психологическа насоченост, защото те имат нужда от организирана помощ независимо, че техният дял нараства.

„Всеки човек над 60 години живее не лек живот. Най- страшното за човек е да преживее краха на всички свои ценности, да загуби всичко, по което се е ориентирал.

Характерът на стареещия човек се променя. Докато работи у човек се съхраняват чертите на характера имащи наследствен произход.

С напредването на възрастта се появяват професионални деформации в характера” [3, с. 26].

Н. Александрова [1, с. 26] посочва, че независимо от промените, които настъпват през старостта, хората от тази възраст успешно могат да изпълняват поставените им задачи чрез различни начини на решение, тъй като те вече имат изградени компетенции.

Грижата за старите хора трябва да е не само от страна на семейството, но и на цялото общество, която се изразява в следните социални норми:

- социално /обществено/ осигуряване- целта е старите хора да имат чувство за сигурност, че когато имат проблеми стандартът им няма да се наруши;

- социално подпомагане- от бюджетите на общинските средства се предоставят определени суми на лица или на семейства, които не могат сами да ги придобият;

- социално обезпечаване- чрез средства от държавния бюджет се гарантира сигурност на отделни лица;

- социално обслужване - за социално слаби лица и семейства се организират безплатни и частно платени услуги [1, с. 59- 60].

Равнищата на социалната политика са:

- национално равнище - провежда се национална социална политика за:

- регулиране на социалните отношения между хората;

- регулиране доходите на домакинствата;

разработване на механизми за здравно и обществено осигуряване;

- регионално равнище- провежда се общинска социална политика, която е в рамките на държавната политика, като отчита спецификата на региона;
- равнище фирма - провежда се фирмена социална политика и се решават здравни, социални и др. въпроси [1, с. 67- 69].

Принципите, на които се изгражда социалната политика у нас са:

- свобода на индивида;
- социална справедливост;
- социален диалог и сътрудничество между правителство, работодатели и синдикати [1, с. 69].

Специалистите препоръчват на хората в пред старческа възраст следното:

- да се разбират с хората с различен социален произход;
- да оказват помощ на всеки, който има нужда от нея;
- да ползват помощта на всеки, който пожелае да им я окаже;
- да се съобразяват с изказаните от други хора мнения;
- да са самокритични;
- да са дисциплинирани и да умеят да се контролират [1, с. 147- 148].

„Притежаването на разгледаните до тук качества би дало възможност да се „старее красиво“, да се вижда в живота не само тъмната му страна, но и неговите светли страни, а хората на младежка и средна възраст да се отнасят към старостта с по- малко опасения и изпитват повече доброжелателност към старите хора” [1, с. 148].

В. Ганчева и Е. Ченгелова [2, с. 1] разглеждат нуждите на хората от третата възраст, подчертават, че на първо място е защитата от глад, болести и зацита от внезапни и травмиращи ежедневни срывове. Това е свързано с необходимост от закрила, безопасност, отсъствие на страх и тревога, и на закон, който да ограничи хаоса. Следващият болезнен проблем са ниските пенсии в България, които ги правят зависими от чужда помощ.

Сигурността, от която се нуждаят е обществена, политическа, лична, здравна, екологична и икономическа. В никакъв случай не трябва да се пренебрегват емоционалните им потребности като е необходимо да получават оценки за личните им постижения и компетентности. Голяма част от тях са самотни и социално изолирани и трябва да им се помогне да осмислят живота си, да преодолеят изолацията. Авторите посочват, че най- важната им необходимост е свързана със социалното включване, т. е. да им се даде възможност да участват в обществения живот на равно с другите хора и да не се дискриминират. Социалното включване е зависимо от работоспособността, здравия статус, от населеното място и етническата принадлежност на старите хора.

Всички хора имат различни потребности и поради това социалната политика не трябва да е насочена към определена група хора като цяло, а да има индивидуална насоченост.

Като добри практики за преодоляване на дискриминацията могат да се посочат следните:

- програма „Сейн“;
- програма „Заетост на хора с увреждания“;
- програма „Помощ за пенсиониране“.

Освен проблемите на възрастта при голяма част нетрудоспособните хора се прибавят и проблеми предизвикани от факта, че някои от тях имат редица увреждания. За ефективното им интегриране в обществото е необходимо да притежават професионални и социални умения, подходящо образование, усещане за дисциплина и отговорност. Болестите ги правят зависими и те имат необходимост от социално подпомагане. Относителната бедност сред тях се снижава от

социалните доходи, които получават, но те слабо влияят върху абсолютната бедност на хората.

Най-тревожно се очертава положението на самотно живеещите стари хора, на най-възрастните и на жените като цяло. Това е показател защо е толкова силен негативизъмът към пенсионната реформа.

Спешно е необходимо икономиката да се ориентира и към възрастните, независимо дали те са самотни, дали са мъже или жени и дали живеят в градове или села. Трябва да се утвърди традицията в България грижата за старите хора да не е само в специализирани институции, но и в естествена домашна среда. Общинските дирекции за социално подпомагане трябва да проучват местните потребности на хората от социални услуги, да ги анализират и планират [2, с. 10-13].

Изследванията сочат, че бедността е основен детерминант за влошаване на здравето на хората. Бедността води до:

- заплахата от лошо хранене;
- лоши битови условия;
- намален достъп до информация;
- намалена възможност за получаване на медицинска и стоматологична помощ.
- Необходимо е да се създаде спешна база данни за:
  - здравословното състояние на населението като цяло;
  - здравните структури за опазване здравето на хората;
  - оценка на финансовото състояние на хората;
  - оценка на профилактиката на хората;
  - решаване на проблемите извън здравния сектор;
  - координираната дейност на секторите на ниво правителство.

Налезащо е да се извърши реформа в първичната и болничната помощ, ранното откриване и лечение на болестите. Тази ситуация налага разработване ефективна национална стратегия за предоставяне на социални услуги на старите хора. Оказа се, че липсва достатъчна предварителна информация за същността и хода на здравната реформа, а пакетът от предлаганите здравни услуги не е достатъчен. Не са съобразени с реалните потребности на чакащите средствата за диагностични изследвания. Не съответстват на доходите на населението таксите за прегледите при лекар, лекарствената политика не е достатъчно ясна. Забавена е доставката на жизнено важни лекарства за стари хора болни от диабет, за хора на диализа и онкоболни. Налице е здравна дискриминация по възраст, често безплатни лекарства се изписват до 50 г., над 60 г. и др. подобни [2, с. 13- 16].

Голяма част от хората нямат информация за различни здравни и социални програми, които биха им осигурили разнообразни социални и здравни услуги.

Оказва се, че пенсионерите не са ориентирани към повишаване на квалификацията и имат по-пасивна позиция в това отношение. Това също влияе на социалната им изолация тъй като биха могли и биха искали да бъдат все още полезни. Освен здравните грижи, социалното подпомагане и социалната интеграция имат нужда за да се чувстват добре, на първо място от внимание. Обичат да са обгрижвани, а също и от развлечения. Рецептите срещу изолацията са различни и някои от тях са:

- за здравите хора- работа;
- грижа за децата;
- четене на вестници, книги;
- участие в беседи;
- мобилност [2, с. 15- 19].

Специалистите [2, с. 20- 22] посочват, че е трудно да се установи точният брой на възрастните хора, които имат нужда от социална подкрепа. Липсата на систематизирана база данни за хората от третата възраст е една от причините да не се знае точният им брой. Друга причина е, че те не са били предмет на целенасочена политика за събиране на база данни.

Освен това в отделните институции не съществува подробна информация за потребностите и проблемите, които имат тези хора. Не се води точна статистика на хората обитаващи обществени заведения по възрастов показател, същото е положението в социалния патронаж и в дневните центрове за възрастни, и центровете за рехабилитация. Отчита се като слабо място, че няма национална информационна система за това колко са на брой възрастните хора в България, какви са специфичните им потребности и къде живеят, а броят им същевременно нараства. Националната политика не гарантира устойчивост и дълготрайност на социалните и образователните услуги за възрастни хора, за сега те имат само кампаниен характер.

Предимствата на неправителствените организации /НПО/ като доставчици на социални услуги имат следните доказани преимущества сравнени с националните доставчици на социални услуги:

- по- голяма ефективност поради:
- по- гъвкава административна структура;
- връзка между дейностите в социалната сфера и целите на организацията;
- социални услуги с по- високо качество;
- социални услуги на по- ниски цени и др.

В България не са обхванати официално всички НПО, а също и по тяхна линия не се знае точно колко средства влизат. Поради тая причина Европейският съюз предпочита да работи с държавата за да не пропадат средства.

По- известни НПО предоставящи социални услуги за възрастни са:

- „Борба за независим живот“;
- дружество „Знание“;
- читалище „Бъдеще за възрастни“;
- хоспис „Милосърдие“;
- фондация „Трета възраст“;
- дружество „Подкрепа- дряново“;
- „Каритас“;
- Съюз на слепите;
- Съюз на инвалидите;
- Съюз на ветераните;
- „Жени без остеопороза“ и др.

Авторите подчертават факта, че самите НПО не се познават помежду си и няма синхрон в дейността и услугите, които предоставят [2, с. 22- 30].

Типовете НПО и добрите техни практики най- обобщено могат да се представят в следният вид:

- типовете са:

> първи тип „Мозъчни тръстове“- извършват консултантска дейност, организират семинари, обучения, стимулират гражданите за пряко участие и финансират дейността на възрастните хора;

> втори тип за разпределяне целевите дарения и предоставят услуги в общността- въздействат върху социалната защита, разпределят хуманитарната помощ, разпределят пакети от първа необходимост, подкрепят лица с влошено здравословно състояние;

> трети тип НПО- лобират пред държавата за предоставяне на социални услуги за възрастни хора, включват се в регулативни и анти корупционни инициативи;

> четвърти тип НПО - извършват стопанска дейност за набиране на средства, създават се пилотни социални предприятия на НПО, имат бизнес подход вместо проектно- ориентиран подход;

> пети тип НПО - те са инициатори за създаване на различни мрежи за осъществяване на съвременна социална политика в помощ на социално уязвими групи от обществото;

> шести тип НПО - те работят за мобилизиране на стопанските и местните ресурси и обединяват представители на бизнеса с нестопанския сектор и местната власт;

- добрите практики са - за проучване на потребностите на старите хора и предоставяне на социални услуги:

> проект „Сейн 12” - предлага партньорство между общините;

> фондация „Пале”- изгражда мрежа за възрастни;

> „Защитено жилище”- предлага социални услуги за възрастни с увреждания;

> БЧК - програма „Домашни грижи” и др.

Разгледаният до тук проблем предизвиква нашият интерес с актуалността си и многото проблеми, които предстоят да се разрешават, както от правителствени, така и от неправителствени организации.

Цел на изследването ни е да проучим познават ли студентите потребностите и проблемите на старите хора.

Задачи на изследването са:

1. Да проучим състоянието на проблема в науката.

2. Да проучим до колко студентите от специалностите Социална педагогика и Социални дейности познават проблемите на възрастните хора.

3. Да проучим до колко студентите от специалностите Социална педагогика и Социални дейности са запознати със социалните услуги за възрастни хора.

Обект на изследване са 70 студенти от трети курс, специалност Социална педагогика, редовно обучение и 30 студенти от трети курс Социални дейности, редовно обучение на ШУ „Еп. Константин преславски”.

Методи на изследване са:

- анализ на научната литература;
- наблюдение;
- беседа;
- анкета.

Анализът на получените от изследването резултати сочат следното:

1. Направеният анализ на литературните източници потвърди нашите предварителни наблюдения от практиката, че като цяло не се познават всички потребности и проблеми на възрастните хора. Социалните услуги, които в момента се оказват не са достатъчни за задоволяване на техните потребности от ежедневен характер. Политиката, както на държавните, така и на неправителствените организации в повечето случаи е кампанияна и не води до трайни резултати, което от своя страна не допринася за изграждане на чувство за стабилност и сигурност у старите хора. Голяма част от тях са непрекъснато в стрес и тревожност, което влошава допълнително и не до там стабилното им здраве.
2. Студентите от специалностите Социална педагогика и Социални дейности благодарение на това, че предварително са запознати теоретично с проблемите на старите хора познават техните потребности /56% от студентите/, а /34% от студентите/ не познават напълно потребностите и проблемите им. Студентите, които са били на лятна практика в Домове за стари хора и Дневни центрове за хора с увреждания се оказва, че по- добре са запознати с реалната ситуация, в която се намират в момента старите хора.

3. Що се отнася до това дали студентите са запознати със социалните услуги, които се предлагат /96% от тях/ отговарят, че са запознати със тях, както на теория, така и на практика. Само 4% от студентите казват, че нямат достатъчно информация по въпроса.

Една голяма част от студентите /92% от тях/ считат, че социалните услуги, както от държавните, така и от неправителствените организации трябва да са по-качествени и редовни, а също така и по-разнообразни. Друга част /8% от студентите/ считат, че тези услуги са напълно достатъчни, че на практика това е само формално отчитане на някакъв вид дейност от институциите.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Заключението до което достигнахме е, че тъй като България е в тежко икономическо положение, това се отразява и на грижите на обществото за възрастните хора. Необходими са много повече средства за да се покрият минималните ежедневни потребности на хората, а не само да се работи кампанийно или спешно да се покриват нечи потребности от лекарства и лечение. Домовете за възрастни хора се нуждаят от ремонт и цялостно осъвременяване.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Александрова, Н., Стареенето, С., 2010.
[2] Ганчева, В., Е. Ченгелова, Социални услуги за хората от третата възраст, С., 2011
[3] Иванов, Пл, Профилактика на стареенето, В. Търново, 2012.

За контакти:

Доц. д-р Живка Енчева Военкинова, Катедра „Социална педагогика“, Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“, 0898854155, e-mail: jivkavi@abv.bg

Докладът е рецензиран.